

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 338.43:006.83

Тарас ДУДАР

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА У СИСТЕМІ АГРОБІЗНЕСУ

Розглянуто основні аспекти сприйняття якості продукції в теорії і практиці агробізнесу, здійснено системний аналіз тенденцій динаміки розробки і гармонізації національних стандартів на окремі групи агропродовольчої продукції до міжнародних та європейських вимог. Встановлено, що основою технічного регулювання якості продукції, потужним інструментом для отримання доступу на міжнародні агропродовольчі ринки є стандартизація, заснована на задоволенні потреб споживача та мотивації працівників агропромислових підприємств до якісно і ефективно виконаної роботи. Обґрунтовано шляхи побудови системи управління якістю, спрямованої на створення необхідних правових, економічних та організаційних умов для забезпечення виробництва високоякісної агропродовольчої продукції, конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Ключові слова: *якість продукції, агропродовольча продукція, агробізнес, стандарти, управління якістю продукції, сертифікація, конкурентоспроможність продукції, інтеграційні процеси.*

JEL: Q130

Постановка проблеми. Якість продукції є однією із найскладніших категорій матеріального виробництва, без докорінного підвищення якої не може бути вирішена жодна соціально-економічна проблема розвитку людства. Водночас, незважаючи на великий спектр можливостей аграрного сектору України, трансформаційні перетворення за період аграрної реформи здійснювалися з ігноруванням якості сільськогосподарської продукції, а домінуючу позицію в аграрному бізнесі зайняв принцип отримання максимального прибутку і вирішення економічної проблеми попиту та пропозиції. Порушення агротехнічних вимог до вирощування сільськогосподарських культур та погіршення екологічного стану сільськогосподарських угідь привело до погіршення якості агропродовольчої продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття якості продукції, особливо агропродовольчої, її безпечності для здоров'я і тривалості життя людини активно використовується в аналізі теоретичної та практичної проблематики щодо її забезпечення в матеріальному виробництві. Вагомий науковий внесок у вирішення проблеми якості агропродовольчої продукції як основи підвищення конкурентоспроможності, формування системи управління якістю процесами виробництва і просування сільськогосподарської продукції та продовольства на шляху до безпосереднього споживача зробили такі вітчизняні і зарубіжні вчені-економісти: Д. Анджесевські, О. Бородіна, Н. Голомша,

© Тарас Дудар, 2014.

М. Житеров, Т. Зінчук, Р. Карашевські, Я. Мишевські, Н. Перекаліна, А. Рудзевіч, А. Семенов, В. Сиськов, А. Стрихальська, Н. Шелест, О. Шпичак та інші. Незважаючи на їхні вагомні напрацювання для вирішення проблем підвищення якості продукції, сучасні соціально-економічні перетворення, що відбуваються в Україні у зв'язку поступовою інтеграцією аграрного сектору економіки у європейські структури вимагають поглиблення наукових досліджень, спрямованих на пошуки принципово нових, нетрадиційних підходів до виробництва високоякісної сільськогосподарської сировини та продуктів її переробки, формування сучасної системи управління якістю та забезпечення конкурентних переваг вітчизняної агропродовольчої продукції.

Мета дослідження – дослідити основні аспекти сприйняття якості продукції в теорії і практиці агробізнесу, здійснити системний аналіз основних тенденцій динаміки щодо розробки і гармонізації національних стандартів до міжнародних та європейських вимог на окремі групи агропродовольчої продукції, обґрунтувати шляхи побудови системи управління якістю для забезпечення виробництва високоякісної агропродовольчої продукції конкурентоспроможною на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Виклад основного матеріалу. У процесі розвитку і глобальних змін ринкової економіки однією з головних проблем підвищення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції, недостатньо розробленої в теорії і практиці аграрної економіки, є проблема обґрунтування економічної сутності категорії якості і практичного використання системи управління якістю продукції в умовах ведення агробізнесу. Більшість власників агроформувань і менеджерів сприймають якість продукції як один із найважливіших критеріїв, на якому має базуватися перспективна стратегія розвитку підприємств.

Незважаючи на сучасний зростаючий інтерес до теми якості у контексті продукції, термін “якість” не новий, а з'явився у глибоку давнину. Ще на зламі V і VI ст. до нашої ери видатний філософ Платон визначив якість як певний рівень досконалості. Дещо пізніше категорія “якість” була піддана аналізу Арістотелем у III ст. до нашої ери. В Арістотелівській логіці якість – одна з 10 категорій, на які відомий філософ поділив всі речі реальності. Як одна з таких категорій, якість – це побічна обставина, за допомогою якої річ є якогось типу чи виду; побічна обставина, що вказує, якою є річ (її змістовні якості та форми) і як річ діє (її здібності та навик); побічна обставина, котра є зовнішньою оцінюючою формою. Відповідає на запитання: Якого ґатунку ця річ? Наприклад: зелена, солодка, щаслива, хороbra [1].

Впродовж багатьох років це поняття використовувалось для визначення особливостей предметів та інтерпретувалось як ознака для уникнення дефектів та помилок. Майже до другої половини XX ст. якість пов'язувалась тільки з матеріальними виробами. З розвитком нових технологій і щораз інтенсивніших досліджень цього питання, почали практикувати якість у широкому розумінні, охоплюючи не тільки предмет, а й послуги.

У сучасному глобалізованому світі, роль якості є надзвичайно важливою, про що свідчить той факт, що серед багатьох вчених-дослідників часто робляться спроби пошуку універсального визначення якості, розглядаючи його щодо умов створення та споживання продукції.

В економічній енциклопедії якість продукції як економічна категорія характеризується сукупністю властивостей, які зумовлюють її здатність задовольняти певні потреби відповідно до її призначення [2, 923]. У такому визначенні поняття якості закладено конкретний зміст, який передбачає комплекс вимог до продукції з охопленням усіх стадій її життєвого циклу.

Арманд Фейгенбаум, який був головою та засновником Міжнародної академії якості запропонував систематичний всеохоплюючий підхід до якості, який потребує уваги до всіх функцій підприємства, а не тільки до виробництва. Його ідея полягала в тому, щоб “вбудувати” якість на ранніх етапах створення продукту, а не контролювати якість готової продукції. Вчений визначив якість, як сукупність характеристик продукції, або послуг у сфері маркетингу, проектування, виробництва та обслуговування, завдяки яким продукція та послуги задовольняють очікування клієнта [3, 36].

В 1986 р. міжнародною організацією із стандартизації ISO були сформульовані терміни щодо якості для всіх галузей бізнесу і промисловості. У міжнародному стандарті ISO 8402:1994 “Quality management and quality assurance – Vocabulary” (“Управління якістю і забезпечення якості. Словник”) та українському стандарті ДСТУ 3230-95 “Управління якістю і забезпечення якості. Терміни та визначення” категорія якості розглядається з позиції характеристик певного об’єкта та його здатності задовольняти потреби. Якість – це сукупність характеристик об’єкта (процес, який індивідуально описується і розглядається, продукція, організація, система або будь-яка їх комбінація), які стосуються його здатності задовольняти встановлені та очікувані потреби [4]. Це визначення пов’язує якість з такою маркетинговою категорією, як потреби споживачів.

Же в ДСТУ ISO 9000-2007 “Системи управління якістю. Основи положення та словник термінів” зазначено, що якість – це ступінь, до якого сукупність власних характеристик задовольняє вимоги. Вимоги – це сформульовані потреби чи очікування, загальнозрозумілі чи обов’язкові [5]. У цьому визначенні якості замість поняття “потреби” застосовується термін “вимоги”, що не повністю відображає зміст категорії “якість”, тому що необхідно розрізняти нормативно-правові вимоги до продукції або послуг (вимоги, які викладені у технічних умовах, стандартах та інше).

Нині науково-технічний прогрес охоплює всі головні елементи виробничого процесу в агропромисловому виробництві і безпосередньо впливає на основні чинники, які формують якість продукції. До таких чинників, перш за все, належать: стан селекції, насінництва і племінної справи; кількість і якість засобів виробництва; технологія і організація виробництва; рівень стандартизації та сертифікації; система економічного стимулювання, заготівель і транспортування продукції тощо. Ведення виробництва на інноваційній основі сприяє вдосконаленню знарядь і предметів праці, а тому оцінювати якість сільськогосподарської продукції необхідно всебічно: з технічної, товарознавчої та економічної точок зору.

Технічна оцінка передбачає порівняння кількісних характеристик якості продукції.

Товарознавча оцінка якості продукції передбачає оцінку стану всіх її властивостей і відображає здатність продукції задовольняти потреби, її споживчі властивості. Різноманітні види сільськогосподарської продукції являють собою різноманітні споживчі властивості, які можна розглядати з двох точок зору: з боку якості і з боку кількості. Однак врахування і аналіз навіть найбільш повного їх переліку не завжди дозволяє однозначно судити про рівень якості продукції.

На практиці визначення споживчих властивостей сільськогосподарської продукції здійснюється в результаті багаторазових лабораторних вимірювань фізико-хімічних та інших властивостей, які створюють (хоч і доволі неповне) уявлення про характер і структуру споживчої вартості. Саме від стану і ступеня зміни фізико-хімічних властивостей продукції сільського господарства залежить рівень її споживчої цінності.

Оцінка сільськогосподарської продукції на основі врахування споживчих властивостей має системний характер. Багаточисельні фізико-хімічні, біологічні і

споживчі властивості продукції цілком правомірно об'єднані в поняття якості, утворюючи цілісну систему взаємопов'язаних і взаємозумовлених параметрів. Отже, системний характер властивостей сільськогосподарської продукції полягає в їхній діалектичній єдності і під час визначення якості необхідно враховувати всі параметри, які лежать в основі товарознавчої оцінки.

Економічний підхід в оцінці якості продукції передбачає врахування як технологічних і товарознавчих властивостей, так і міру їхнього використання для задоволення суспільних потреб.

О. М. Шпичак наголошує про об'єктивну необхідність "... оцінки якості сільськогосподарської продукції, яка передбачала б порівняння затрат живої та уречевленої праці, використаної на поліпшення якості продукції, з ефектом одержаним від неї" [6, 51].

Водночас об'єктивність визначення якості сільськогосподарської продукції особливо ускладнюється останніми роками, у зв'язку з подрібненням господарських формувань, що веде до послаблення системи контролю за якістю реалізованої продукції. Обмеженість достовірної інформації про якість виробленої та реалізованої продукції не дає можливості привести в дію агротехнічні, організаційно-технологічні, економічні та інші важелі, спрямовані на поліпшення якості продукції.

Характерно, що залежно від цільового призначення різні види сільськогосподарської продукції є корисними то з одного, то з другого боку, оскільки в різних напрямках господарської діяльності людини вони задовольняють неоднакові суспільні потреби. Відповідно, з позиції економічного змісту якості важливо мати на увазі не стільки технологічні характеристики, скільки міру задоволення цільових суспільних потреб (табл. 1).

Таблиця 1

Спрямованість основних видів сільськогосподарської продукції з позиції економічного змісту якісних параметрів для задоволення суспільних потреб

Вид продукції	Народногосподарські потреби
Продукція рослинництва	
Зернові культури: – використання у хлібопекарській, круп'яній, кондитерській і макаронній промисловості	Рослинний білок
– використання у пивоварній, спиртовій, крохмалевій промисловості	Крохмаль
– використання для виробництва тваринницької продукції	Зернофураж, комбікорм
– використання у відтворенні сільськогосподарського виробництва як засіб виробництва	Насіння
Картопля: – для продовольчого споживання	Кінцева продовольча продукція
– для виробництва тваринницької продукції	Корм
– для переробної промисловості	Крохмаль
– для сільського господарства як засіб виробництва	Садівничий матеріал
Цукрові буряки	Цукор, жом, меляса
Олійні культури	Рослинна олія, рослинне волокно
Продукція тваринництва	
Велика рогата худоба, свині, вівці, птиця – реалізовані на забій	Тваринний білок м'ясної продукції

Продовження таблиці 1

Молоко: – на споживання в їжу	Білок, жир
– використання молочною промисловістю	Тваринне масло та інші молочні продукти
Яйця курячі	Білок яєць
Вовна овець, кіз	Волокно
Шкіри сільськогосподарських тварин	Шкіряна продукція

Джерело: Складено автором.

Для вирішення проблеми поліпшення якості та конкурентоспроможності агропродовольчої продукції в Україні втілюється Концепція державної політики у сфері управління якістю продукції (товарів, робіт та послуг) [7], яка певною мірою створила необхідні правові, економічні, організаційні умови для виробництва якісної продукції, конкурентоспроможної на внутрішньому та зовнішньому ринках, задоволення попиту на безпечну та якісну продукцію, збереження та відновлення безпеки навколишнього природного середовища.

Варто зауважити, що в державній політиці якості остаточно невизначеними є підходи до стратегічного управління нею і до забезпечення відповідними методиками процесів підвищення безпеки агропродовольчої продукції, а також умови щодо заохочення вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників за дотриманням ними відповідних стандартів якості та виконання екологічних вимог. На думку, Т. О. Зінчук, найважливішою причиною низького рівня системи управління якістю є існування бар'єрів технічного характеру, до яких належать закони, стандарти, технічні регламенти, процедури підтвердження відповідності, акредитація центрів з оцінки відповідності та випробувальних лабораторій, контроль і нагляд за виконанням обов'язкових вимог [8, 285].

Основу реформування системи технічного регулювання та забезпечення якості сільськогосподарської продукції становлять базові Закони України "Про стандартизацію", "Про підтвердження відповідності", "Про акредитацію органів з акредитації відповідності", "Про акредитацію органів з оцінки відповідності", "Про якість і безпечність харчових продуктів і продовольчої сировини", "Про внесення змін у деякі Законодавчі акти України відносно підтвердження якості і безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини". Ними передбачено докорінно змінити застарілу систему технічного регулювання, що до цього часу існувала у погіршеному варіанті та суттєво відрізнялася від світової практики. Основоположними нормативно-правовими актами у сфері технічного регулювання мають бути технічні регламенти, розробка яких здійснюється на відповідних європейських директивах.

Основою технічного регулювання якості та безпечності сільськогосподарської продукції і потужним інструментом для отримання доступу на міжнародні агропродовольчі ринки є стандартизація.

Нині державна політика у сфері стандартизації реалізується шляхом використання національних стандартів (ДСТУ), міждержавних стандартів, успадкованих від СРСР (ГОСТ), а також стандартів, гармонізованих до стандартів ЄС (ДСТУЕН) і до міжнародних стандартів (ДСТУ ISO).

Внаслідок цього утворилася складна, тривірнева система вимог до якості агропродовольчої продукції та її технічного регулювання. Така розрізнена система вимог зовсім не сприяє впровадженню нових технологій, внаслідок чого для України виникає загроза можливої втрати ринків сільськогосподарської продукції в країнах ЄС. Зокрема

встановлено, що впровадження новими членами ЄС європейських стандартів та норм технічного, санітарного, фітосанітарного і ветеринарного контролю дало для України негативний ефект, який оцінюється у 60 млн. дол. США. і загальні збитки від можливої втрати ринків сільськогосподарської продукції країн ЄС – на рівні 300–400 млн. дол. США [9]. Водночас європейські стандарти якості з кожним роком стають дедалі жорсткішими, створюючи серйозний бар'єр у торговельних відносинах між Україною і ЄС.

Така ситуація суттєво обмежує можливість для повноцінного членства України у СОТ і виступає значним гальмом на шляху інтегрування аграрного сектору у європейські структури. Варто також враховувати і те, що на сучасну стратегію розвитку сільського господарства ЄС відчутний вплив мають зміни, які відбуваються в рамках Спільної аграрної політики ЄС (САП ЄС), а головним елементом модернізації САП є заохочування якості, а не кількості. Під цим впливом в останні роки більшість держав-членів ЄС активно розвивають національну політику якості як умову переваги Європи у міжнародній конкуренції та зниження споживчих ризиків [10, 441]. За даними експертів, у процесі виробництва харчової продукції дозволено використання понад 500 синтетичних добавок, використання та вживання яких є небезпечними для людини. Крім того, ризикованим та науково не доведеним за наслідками дії є виробництво генетично модифікованої продукції. Посіви генетично модифікованих рослин у світі наближаються до 60 млн. га, а їх вартість оцінюється у 4,75 млрд дол. США. Очікується, що протягом наступних п'яти років площі під генетично модифікованими зерновими зростуть до 1000 млн. га і будуть розміщені більш ніж у 25 країнах, а їх вирощуванням займатимуться понад 10 млн. фермерів [11, 43]. Найбільше комерційне розповсюдження отримали генетично модифіковані соя, ріпак і кукурудза.

Стандарти відіграють важливу економічну та соціальну роль, забезпечуючи потенціальний вклад у навколишнє природне середовище, охорону здоров'я та інші сфери якості життя суспільства. Світовий досвід переконливо доводить, що в середньому на третій рік після впровадження стандартів якості продукції підприємства досягають: по-перше, збільшення реалізації продукції на 25–30%; по-друге, розширення ринків збуту на 10–11%; по-третє, зменшення витрат на невідповідну продукцію на 45–55%; по-четверте, збільшення ринкової вартості підприємства на 30% [12, 52].

Відповідно, використання можливостей гармонізації стандартів вітчизняної продукції із світовими та європейськими ISO/IEC – це необхідний шлях для українського сільського господарства, повного розкриття потенціалу аграрних підприємств.

Відповідно до державної політики в сфері стандартизації у 2007–2013 рр. спостерігався прискорений процес щодо гармонізації національних стандартів на агропродовольчу продукцію з європейськими і світовими. На початок 2013 р. кількість державних стандартів на агропромислову продукцію за нормативами становила – 2925, у тому числі 1225 стандартів на продукцію сільського господарства і на харчові продукти 1700 (табл. 2).

Оцінка сучасного рівня гармонізації стандартів у сфері АПК свідчить про те, що в галузі сільського господарства ідентифіковано до ISO та EN 36,6% діючих стандартів, у харчовій і переробній галузях – лише 28,5%. Взагалі не гармонізовано до вимог ЄС стандарти в галузях рослинництва, лісівництва та бджільництва, а також на рибу та рибні продукти, пестициди та інші агрохімікати. Рівень гармонізації на такі групи харчових продуктів як харчова олія та жири і насіння олійних культур становить 43,4%, на цукор, цукристі продукти та крохмаль – 11,9%, на фрукти та овочі – 35,8%, на чай, каву і какао – 61,2%, на зернобобові та продукти їх переробки – 11,9%.

Таблиця 2

Динаміка зростання рівня впровадження міжнародних і європейських стандартів на вітчизняну агропродовольчу продукцію, 2007–2013 рр.

Код і назва продукції за ДК 004-2003	Кількість державних стандартів за нормативами				Питома вага державних стандартів гармонізованих до, %	
	2007 р.		2013 р.		ISO	EN
	всього	в т.ч. гармонізованих до ISO/EN	всього	в т.ч. гармонізованих до ISO/EN		
1	2	3	4	5	6	7
65 Сільське господарство, за галузями:	433	160/57	1225	368/81	30,0	6,6
65.020.01 Землеробство та лісництво взагалі	56	0/0	269	9/2	3,3	0,7
65.020.20 Рослиництво	48	0/0	230	2/0	0,9	-
65.020.30 Тваринництво та селекція тварин	18	0/0	87	1/1	1,1	1,1
65.020.40 Озеленювання та лісівництво	8	0/0	17	0/0	-	-
65.040 Сільськогосподарські будівлі, споруди та устаткування	9	2/1	39	6/1	15,4	2,5
65.060 Сільськогосподарські машини, інвентар та устаткування	177	111/45	321	266/57	82,9	17,7
65.080 Добрива	30	14/11	58	18/19	31,0	32,8
65.100 Пестициди та інші агрохімікати	2	0/0	5	0/0	-	-
65.120 Корми для тварин	54	29/29	128	36/0	28,1	-
65.140 Бджільництво	18	0/0	27	0/0	-	-
65.150 Рибальство та рибництво	10	3/0	24	11/1	45,8	4,2
65.160 Тютюн, тютюнові вироби і відповідне устаткування	3	1/0	20	19/0	95,0	-
67 Технологія виробництва харчових продуктів	823	190/52	1700	406/78	23,9	4,6
67.020 Технологічні процеси в харчовій промисловості	20	0/0	25	6/0	24,0	-
67.040 Харчові продукти взагалі	11	1/7	13	5/3	35,5	23,1
67.050 Загальні методи перевірки та аналізу харчових продуктів	16	6/9	83	21/17	25,3	20,5
67.060 Зернобобові, бобові культури та продукти їх переробки	83	22/2	156	25/3	16,0	1,9
67.080 Фрукти. Овочі	165	61/2	338	119/2	35,2	0,6
67.100 Молоко та молочні продукти	88	23/0	185	85/0	45,9	-
67.120.10 М'ясо та м'ясні продукти	108	16/2	97	22/2	22,7	2,0
67.120.20 Свійська птиця та яйця	14	0/0	28	2/0	7,1	-
67.120.30 Риба та рибні продукти	13	0/0	147	0/0	-	-
67.120.99 Інша тваринна продукція	8	0/0	8	0/0	-	-
67.140 Чай, кава, какао	16	10/0	49	30/0	61,2	-
67.160 Напої	98	0/12	186	0/13	-	7,0
67.180 Цукор. Цукристі продукти. Крохмаль	46	9/2	82	9/2	9,8	2,1
67.190 Шоколад	1	0/0	6	2/0	33,3	-

1	2	3	4	5	6	7
67.200 Харчові олії та жири. Насіння олійних культур	74	31/0	152	56/10	36,8	6,6
67.220 Прянощі та приправи	28	4/0	80	13/0	16,3	-
67.250 Матеріали та предмети в контактi з харчовими продуктами	18	6/12	32	9/22	28,1	66,7
67.260 Установки та устаткування для харчової промисловості	16	0/4	23	2/4	8,7	17,4
Разом (65+67)	1256	350/109	2925	774/159	26,5	5,4

Джерело: Розроблено за даними Каталогів нормативних документів Держспоживстандарту, 2007 р., 2013 р.

Аналіз тенденцій гармонізації вітчизняних стандартів до вимог ЄС показує, що зовсім не відповідають вимогам якості молоко коров'яче питне при його заготівлі, інші молочні продукти. Відсутні гармонізовані стандарти щодо строків зберігання, технічних умов заготівлі молокопродуктів (у тому числі для дитячого харчування), методів визначення їх жирності, чистоти, вмісту води, мікробіологічного аналізу тощо.

Аналогічна несприятлива ситуація спостерігається в групі м'ясних продуктів. Як і п'ять років тому назад, не гармонізовано із законодавством ЄС вимоги до якості всього асортименту українських ковбас, м'ясних консервів, напівфабрикатів, субпродуктів, м'яса диких тварин, що поставляються на експорт, тощо.

Невід'ємною складовою економічного механізму гарантії якості агропродовольчої продукції виступає сертифікація, тобто процедура підтвердження відповідності, за допомогою якої незалежна від виробника та споживача організація (акредитований орган із сертифікації) засвідчує відповідність якості продукції вимогам, встановленим законодавством.

Сертифікація тісно пов'язана з оцінкою показників якості, тобто вимірюваннями з використанням певних метрологічних засобів. Її метою є: створення рівних умов для діяльності сільськогосподарських виробників на агропродовольчому ринку та в міжнародній торгівлі; захист споживача від недоброякісної конкуренції; сприяння споживачам у компетентному виборі продукції; забезпечення контролю безпеки продукції для навколишнього середовища, життя та здоров'я споживача; підтвердження показників якості продукції, заявлених виробником.

На думку відомого експерта з програм сертифікації доктора Лайнера Фріделя, основна проблема, з якою він часто стикається в Україні полягає в тому, що деякі керівники підприємств вважають, що запровадити в себе європейську систему безпеки та якості продукції – це просто одержати "папірець" сертифікат. І потім хизуватися ним перед своїми відвідувачами. Однак вони не уявляють, що за цим "папірцем" стоїть зміна всіх без винятку технологічних процесів і особистого підходу кожного працівника до функціональних обов'язків та роботи загалом [9, 126].

Відомий американський вчений А. Фейгенбаум, один з фундаторів концепції комплексного управління якістю на підприємстві, яка є основою міжнародних стандартів ISO, вважає, що в сучасних економічних реаліях за умови перенасичення ринків різноманітною продукцією (у тому числі й агропродовольчою) недостатнім є лише забезпечення відповідності продукції нормативним вимогам, але насамперед виробникам потрібно орієнтуватись на потреби та очікування споживачів, які постійно зростають [3, 36].

Зауважимо, що з економічної точки зору, поліпшення якості продукції виправдане в тому разі, коли вигода споживача від цієї продукції вища чи дорівнює витратам на її виробництво. Не варто знижувати собівартість продукції за рахунок погіршення якості нижче тієї межі, коли ця продукція за якістю буде шкідлива для здоров'я людини [6, 51].

Відповідно, важливим етапом у вирішенні проблеми поліпшення якості агропродовольчої продукції є створення системи управління якістю, яка має бути однією із складових процесу управління на підприємствах АПК. Ця система, по-перше, дозволить управляти якістю на всіх етапах виробництва, доробки, зберігання, реалізації та споживання продукції. По-друге, цілісна система має бути побудована на принципах загальної теорії управління, для того щоб взаємопов'язувати та узгоджувати діяльність фахівців підприємств, систематично і цілеспрямовано вирішувати господарські завдання підвищувати ефективність усієї системи управління якістю продукції. По-третє, необхідно забезпечити об'єктивне оперативне визначення якісних параметрів і контролю за якістю, а також ввести жорсткі штрафні економічні та адміністративні санкції за порушення відповідних вимог. По-четверте, запровадити дієві економічні стимули за поліпшення якості продукції тим виконавцям та за ті фактори, від яких залежить якість продукції на кожному етапі шляху її руху від виробника до безпосереднього споживача.

Євроінтеграційні наміри України спонукають не тільки до прийняття серйозних нововведень щодо стандартів агровиробництва високоякісної продукції в рамках правил і норм, що діють у ЄС та СОТ, а й до обов'язкового їх виконання.

Висновки. З вищенаведеного випливає, що якість сільськогосподарської продукції та продовольства – це сукупність споживних властивостей, створених за встановленими стандартами на етапах підготовки виробництва, безпосереднього виробництва, зберігання, транспортування і реалізації, здатних задовольнити суспільну потребу, через механізм цін у конкретних умовах споживання. Якість продукції об'єктивно залежить від рівня розвитку продуктивних сил в агропромисловому комплексі. Якщо він недостатній і суспільне виробництво забезпечує в кількісному відношенні обмежене задоволення потреб, то питання поліпшення якості залишається на другому плані і до неї висуваються мінімальні вимоги.

Для повноцінного входження України в європейські структури необхідно удосконалити вітчизняні національні стандарти відповідно до стандартів ЄС.

Література

1. Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/w/index.php?title>
2. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 3 / [Редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.] – К. : Видав. центр "Академія", 2002. – 954 с.
3. Фейгенбаум А. Контроль качества продукции / А. П. Фейгенбаум : скор. пер. с англ. ; авт. предисл. и науч. ред. А. В. Гличев. – М. : Экономика, 1986. – 471 с.
4. Quality management and quality assurance – Vocabulary : ISO 8402:1994. ISO, 1994. – 53 p.
5. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів: ДСТУ ISO 9000-2007 – [Чинний від 2008-01-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2008. – 29 с. – (Національний стандарт України).

6. Шпичак О. М. Економіко-організаційні проблеми якості сільськогосподарської продукції та продовольства / О. М. Шпичак // Економіка АПК. – 2010. – № 11. – С. 61–59.
7. Концепція державної політики у сфері управління якістю продукції (товарів, робіт, послуг) / Розпорядження КМУ від 17 серпня 2002 р. № 447 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/447-2002-%D1%80>
8. Зінчук Т. О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки : моногр. / Т. О. Зінчук. – Житомир : ДВНЗ “Державний агроекологічний університет”, 2008. – 384 с.
9. Бредіхін Л. Чому українську продукцію в ЄС не вважають безпечною / Л. Бредіхін, М. Самаріна // Пропозиція. – 2011. – № 7. – С. 126–127.
10. Аграрний вектор України на шляху до євроінтеграції : моногр. / Авт. кол. : Бетлій М. та ін. ; за ред. О. М. Бородіної. – Ужгород : ІВА, 2006. – 496 с.
11. ІНФО // Пропозиція. – 2004. – № 12. – С. 43.
12. Жарков Ю. Реалізація державної політики у сфері управління якістю та екологічного управління / Ю. Жарков // Стандартизація. Сертифікація. Якість. – 2007. – № 1. – С. 51–53.
13. Голомша Н. Є. Економічна ефективність запровадження системи управління якістю в підприємстві / Н. Є. Голомша, Н. А. Шелест // Економіка АПК. – 2013. – № 2. – С. 71–76.
14. Тринько Р. І. Проблемні вектори соціально-економічного розвитку України : моногр. / Р. І. Тринько. – Львів, 2014. – 411 с.
15. Житеров М. И. Экономические проблемы качества сельскохозяйственной продукции / М. И. Житеров. – М. : Экономика, 1978. – 168 с.
16. Кулик А. А. Якість, як передумова конкурентоспроможності виробництва готової продукції / А. А. Кулик // Економіка АПК. – 2006. – № 8. – С. 114–122.
17. Перекалина Н. Качество труда и продукта в системе отношений АПК / Н. Перекалина // Экономика сельского хозяйства. – 1987. – № 1. – С. 37–44.
18. Семенов А. А. Управление качеством продукции АПК / А. А. Семенов // Экономика сельского хозяйства. – 1987. – № 1. – С. 58–73.
19. Сиськов В. И. Экономико-статистические исследования качества продукции / В. И. Сиськов. – М.: Экономика. 1971. – 143 с.
20. Чмирь С. М. Ефективність ринку зерна / С. М. Чмирь // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 117–120.
21. Чопенко В. Стандартний хаос / В. Чопенко // Дзеркало тижня. – 2006. – № 7 (586).м
22. Karaszewski R. Nowoczesne koncepcje zarządzania jakością / R. Karaszewski. – Toruń : Dom Organizatora, 2006. – 224 s.
23. Myszewski. Po prostu jakość. Podręcznik zarządzania jakością / Myszewski. – Warszawa : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźminkiego, 2005. – 380 s.
24. Strychalska, A. Rudzewicz, D. Andrzejewski 2013. Postrzeganie jakości w teorii i praktyce biznesowej. *Ekonomika i Organizacja przedsiębiorstwa*. 1/2013, Warszawa. S. 11–20.

References

1. Wikipedia. Free Encyclopedia [Electronic resource]. – Access mode : <http://uk.wikipedia.org/w/index.php?title>
2. Economic Encyclopedia: In three volumes. T. 3 / [Editorial Board.: S.V. Mocherny (resp. Eds.), And others.] – K. : Publishing House “Academy”, 2002 - 954 p.
3. Feigenbaum A. Quality control / AP. Feigenbaum: Sprint. lane. Translated from English. / Auth. foreword. and scientific. Ed. A.V. Glitsch – M. : Economics, 1986 – 471 p.
4. Quality management and quality assurance – Vocabulary: ISO 8402:1994. ISO, 1994. – 53 p.
5. Quality Management System. Key terms and glossary: DSTU ISO 9000-2007 – [Effective as of 2008-01-01]. – K.: State Committee of Ukraine, 2008 – 29 p. – (National Standard of Ukraine).
6. Shpychak O. M. Economic and organizational problems of quality of agricultural products and food / O. M. Shpychak // Economy AIC. 2010. – № 11. – S. 61–59.
7. The concept of public policy in the area of quality of products (goods and services) / CMU on August 17, 2002 p. № 447. [Electronic resource]. – Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/447-2002-%D1%80>
8. Zintchouk T. O. European Integration: the problem of adaptation in the agricultural sector: monograph / T. O. Zintchouk. – Exactly : State University of Agriculture and Ecology, 2008 – 384 p.
9. Bredikhin L. Why Ukrainian products to the EU does not consider safe / L. Bredikhin, M. Samarin // Offer. – 2011. – № 7. – S. 126–127.
10. Agrarian vector Ukraine towards European integration: Monograph / Ed. count.: Betliy M. et al.; Ed. A. Borodin. – Uzhgorod: IBA, 2006 – 496 p.
11. INFO // Propozycja. – 2004. – № 12. – P. 43.
12. Zharkov Y. South of state policy in the field of quality management and environmental management // Standardization. Certification. Quality. – 2007. – № 1. – S. 51–53.
13. Golomsha N. E. Cost-effectiveness of implementing a system of quality management in the enterprise / N. E. Golomsha, N. A. Shelest // Economy AIC. – 2013. – № 2. – S. 71–76.
14. Trynko R. I. Problem vectors socio-economic development of Ukraine : monograph / R. I. Trynko. – Lviv, 2014. – 411 p.
15. Zhiterov M. I. Economic problems of the quality of agricultural products / M. I. Zhiterov. – M.: Economics. 1978 – 168 p.
16. Kulik A. Quality, as a precondition for the competitiveness of manufacturing finished products / A. Kulik // Economy AIC. – 2006. – № 8. – S. 114–122.
17. Perekalina N. Quality of work and the product in the system of relations Agribusiness / N. Perekalina // Agricultural Economics. – 1987. – № 1. – S. 37–44.
18. Semenov A. A. Quality Control of Agricultural Products / A. A. Semenov // Agricultural Economics. – 1987. – № 1. – S. 58–73.
19. Syskov V. I. Economic and statistical studies of the quality of products / V. I. Syskov. – M. : Economics, 1971. – 143 p.
20. Chmyr S. M. The efficiency of the grain market / S. M. Chmyr // Economics AIC. – 2009. – № 4. – S. 117–120.

21. *Chopenko V. Standard chaos / V. Chopenko // Weekly Mirror. – 2006. – № 7 (586).*
22. *Karaszewski R. Nowoczesne koncepcje zarządzania jakością / R. Karaszewski. – Toruń : Dom Organizatora, 2006. – 224 s.*
23. *Myszewski. Po prostu jakość. Podręcznik zarządzania jakością / Myszewski. – Warszawa : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmńskiego, 2005. – 380 s.*
24. *Strychalska, A. Rudzewicz, D. Andrzejewski 2013. Postrzeganie jakości w teorii i praktyce biznesowej. Ekonomika i Organizacja przedsiębiorstwa. 1/2013, Warszawa. S. 11–20.*

Редакція отримала матеріал 20 травня 2014 р.